

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.4.82>

УДК 33.338.1

С. Г. Ханін,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування, ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1520-9504>

Б. І. Гоцій,

аспірант кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування, ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-5925-1799>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРИЯТЛИВИХ УМОВ ДЛЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

S. Khanin,

PhD in Economics, Associate Professor,

*Department of Management, Marketing and Public Administration,
IHE "Academician Yuri Bugay International Scientific and Technical University"*

B. Gotsii,

Postgraduate Student,

*Department of Management, Marketing and Public Administration,
IHE "Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University"*

PROVIDING FAVORABLE CONDITIONS FOR INTELLECTUAL AND INNOVATIVE DEVELOPMENT OF REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS

У статті було обґрунтовано основні напрями забезпечення інноваційного клімату регіональних економічних систем, які є підґрунтям інноваційного розвитку держави. Визначено, що проблематика інноваційно-інтелектуального розвитку регіонів є актуальною та може розглядатися з точки зору формування інноваційних екосистем, забезпечення економічної безпеки, підвищення конкурентоспроможності як базис для економічного розвитку країни. Проаналізовано такі показники освітньої та наукової діяльності в Україні за останні три роки, як: кількість закладів вищої освіти та студентів в них, кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, витрати на наукові дослідження і розробки. Означено основні завдання інноваційного розвитку регіонів, які повинні вирішуватися на всіх рівнях управління. Обґрунтовано, що серед основних напрямів забезпечення інтелектуально-інноваційного розвитку регіональних економічних систем віднесено: формування стратегічного бачення розвитку регіонів; розвиток інноваційної інфраструктури; створення сприятливого інвестиційного клімату; розвиток інтелектуального капіталу; інституційна підтримка; налагодження міжрегіональної та міжнародної співпраці. Одним із методів інвестиційного забезпечення інтелектуально-інноваційного розвитку є залучення державно-приватного партнерства, що дозволяє поєднати ресурси держави та приватного сектору для створення масштабних інноваційних проєктів. Встановлено, що інновації в розвиток регіонів та повоєнне відновлення держави має на меті стратегічний вектор реалізації, оскільки потребує значних фінансових інвестицій, налагодження безпекової ситуації, тому для формування сприятливого інноваційного клімату важливо формування стратегічного бачення розвитку регіонів, яке включає розробку довгострокових стратегій інноваційного розвитку, що враховують економічний, соціальний та екологічний потенціал регіону. Формування інноваційного потенціалу базується на потужному інтелектуально-кадровому забезпеченні, яке є драйвером сучасних перетворень.

The article substantiates the main directions of ensuring the innovation climate of regional economic systems, which are the basis of the innovative development of the state. It is determined that the issues of innovative and intellectual development of regions are relevant and can be considered from the point of view of forming innovative ecosystems, ensuring economic security, increasing competitiveness as the basis of the country's economic development. The following indicators of educational and scientific activity in Ukraine over the past three years have been analyzed, such as: the number of higher education institutions and students in them, the number of employees engaged in scientific research and development, and research and development expenditures. The main tasks of innovative development of regions have been identified, which should be solved at all levels of management. It is substantiated that the main directions of ensuring the intellectual and innovative development of regional economic systems include: forming a strategic vision for the development of regions; developing innovative infrastructure; creating a favorable investment climate; developing intellectual capital; institutional support; establishing interregional and international cooperation. One of the methods of investment support for intellectual and innovative development is the involvement of public-private partnerships, which allows combining the resources of the state and the private sector to create large-scale innovative projects. It has been established that innovations in the development of regions and the military restoration of the state are aimed at a strategic vector of implementation, require significant financial investments, and ensure the security situation, therefore, to form an innovative perception of the climate, it is necessary to form a strategic vision for the development of regions, which includes the development of long-term innovative strategic development, taking into account the economic, social and environmental potential of the region. The formation of innovative potential is based on powerful intellectual and human resources, which is the driver of modern transformations.

Ключові слова: інтелектуальний розвиток, інноваційний розвиток, регіон, регіональна економічна система, розвиток, інноваційний клімат.

Keywords: intellectual development, innovative development, region, regional economic system, development, innovative climate.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В складних безпекових, економічних, соціальних та фінансових умовах критично важливим для України є інтелектуально-інноваційний розвиток регіональних економічних систем, який необхідний для зміцнення економіки, соціальної стійкості та відновлення регіонів. Війна створює численні виклики, такі, як: руйнування інфраструктури, переміщення населення, скорочення інвестицій і людських ресурсів. Однак, разом із цим виникають можливості для переформатування регіонального розвитку на основі новітніх технологій та рішень. Тому в період повоєнного відновлення актуальними є забезпечення формування інноваційного нового потенціалу, який буде рушійною силою відновлення регіонів. На сьогодні ключовим чинником забезпечення регіонального розвитку є інтелектуальний та інноваційний потенціал, що формує підґрунтя для конкурентоспроможності регіонів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням інноваційного розвитку регіонів та формування інтелектуального капіталу присвячено роботи багатьох вітчизняних вчених, серед яких можна виокремити праці: О. Амоші, П. Бубенка, М. Бутка, С. Василішин, З. Варналія, В. Геєця, П. Григорук [3], Б. Данилишина, М. Долішнього, Я. Жаліло, Т. Завгородньої [3], Н. Іванової, Н. Кащена, О. Накісько, О. Попело, С. Руденко, С. Тульчинської [8], Г. Черноіванова [10] та інших.

С. Тульчинська та А. Гавронський, визначаючи перспективні напрями інноваційного розвитку регіонів в сучасних умовах, розкривають основні фактори, які впливають на інноваційний розвиток (нормативно-правові, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, техніко-технологічні,

екологічні, соціальні, інформаційні) та основні шляхи спрямування інноваційного розвитку, серед яких: розвиток інфраструктури, освіта і наука, підтримка бізнесу, фінансова підтримка інноваційного розвитку, технологічні парки та інкубатори, екологічні інновації, регуляторні та політичні заходи, культурні та соціальні аспекти [9, с. 116].

П. Григорук, Т. Завгородня, І. Ткаченко, Н. Петрушанський, зазначаючи, що активізація процесів інноваційної діяльності є одним із пріоритетних напрямів розвитку регіонів та економіки України в цілому, на основі аналізу тенденцій зміни показників інноваційної діяльності підприємств регіонів удосконалили методичний підхід щодо оцінювання та прогнозування інноваційного розвитку регіонів, використовуючи методики середнього темпу росту та лінійного тренду [3, с. 205].

Н. Кащена, С. Василішин, С. Руденко, О. Накісько обґрунтовують засади формування інноваційної екосистеми сталого економічного відновлення і розвитку регіонів для посилення національної безпеки України, виокремлюючи такі складові технологічної інфраструктури як соціальна відповідальність і людський капітал, стійкість та управління ризиками, а також наголошують на необхідності формування інноваційної екосистеми на основі кластеризації, що відкриває нові обрії для співпраці між різними секторами економіки регіонів [6, с. 256].

В. Алексеєнко обґрунтовує важливість інноваційного розвитку у повоєнній відбудові економіки на мезо- рівні, акцентуючи увагу на перспективі інноваційного розвитку на основі смарт-спеціалізації регіонів та напрямках підвищення ефективності інноваційних процесів, серед яких: комерціалізація інновацій, формування інститутів трансферу технологій і мережевих структур, створення технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів, кластерів [1, с. 59].

Проблематика інноваційно-інтелектуального розвитку регіонів є актуальною та може розглядатися з точки зору формування інноваційних

екосистем, забезпечення економічної безпеки, підвищення конкурентоспроможності як базис для економічного розвитку країни.

Проте, питання забезпечення та активізації інноваційного розвитку регіонів в сучасних умовах потребують більш широкого висвітлення та подальших наукових розвиток у цьому напрямі наукових досліджень та розроблення прикладних аспектів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні забезпечення сприятливих умов для інтелектуально-інноваційного розвитку регіональних економічних систем в сучасних умовах. Для досягнення поставленої мети було: обґрунтовано актуальність дослідження за сучасних умов розвитку регіональних економічних систем; проведено аналіз останніх досліджень і публікацій щодо інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів; проаналізовано деякі показники освітньої та наукової діяльності в Україні за останні три роки; окреслено напрями забезпечення сприятливого інноваційного клімату регіональних економічних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення інтелектуально-інноваційного розвитку регіональних економічних систем для України слід розглядати сьогодні з позиції повоєнного відновлення та доцільності капіталовкладень за відповідними напрямами. В територіальному аспекті необхідно враховувати особливості регіонального розвитку, безпекового стану територій, зміну їх економічної спрямованості. Основні аспекти в цьому контексті повинні бути націлені на відновлення критичної інфраструктури на основі впровадження технологій «розумне місто», яка передбачає оптимізацію витрат та прозорість здійснення операцій та використання відновлюваних технологій, які призначені для швидкого відновлення зруйнованих об'єктів.

Але, для повоєнного відновлення України та її регіонів важливим є збереження інтелектуально-інноваційного потенціалу країни та його нарощення для підвищення ефективності інноваційної діяльності

регіональних економічних систем. Проте, наведені у табл. 1 дані свідчать, що з початком воєнних дій на території України суттєво зменшилась кількість закладів вищої освіти, що виступають драйверами формування інтелектуального потенціалу країни. Так, за 2021-2023 рр. кількість закладів вищої освіти зменшилось на 201 одиницю. При цьому, потрібно відзначити, що кількість студентів у 2023 р. залишилась майже такою ж як й у 2021 р. і становила 1148,7 тис. осіб. Щодо кількості осіб, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, то їх кількість за три роки зменшилась на 10241 особу і становила 58567 осіб у 2023 році. Але, необхідно звернути увагу на обсяг витрат на наукові дослідження і розробки. Незважаючи на те, що у 2023 р. обсяг витрат був більший, відсоток капітальних витрат зменшився з 4,9 % у 2021 р. до 2,9 % у 2023 році.

Таблиця 1. Показники освітньої та наукової діяльності в Україні у 2021-2023 рр.

Показники	роки		
	2021	2022	2023
Кількість закладів вищої освіти, од.	515	347	314
Кількість студентів ЗВО, тис. осіб	1141,9	1053,8	1148,7
Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, осіб	68808	53221	58567
Витрати на наукові дослідження і розробки, млн. грн.	20973,7	17117,8	21348,0
з них поточні витрати у т. ч. на оплату праці, млн. грн.	19941,0	16579,3	20737,1
у відсотку до витрат	95,1	96,9	97,1
капітальні витрати, млн. грн.	1032,7	538,5	610,8
у відсотку до витрат	4,9	3,1	2,9

Джерело: сформовано за даними [7]

Для формування необхідного забезпечення інтелектуально-інноваційного розвитку регіональних економічних систем важливим є створення сприятливого інноваційного клімату, який забезпечуватиме сталий розвиток, підвищення конкурентоспроможності регіонів та стимулювання економічного зростання. До основних напрямів забезпечення сприятливого

інноваційного клімату регіональних економічних систем можна віднести наступні (рис. 1).

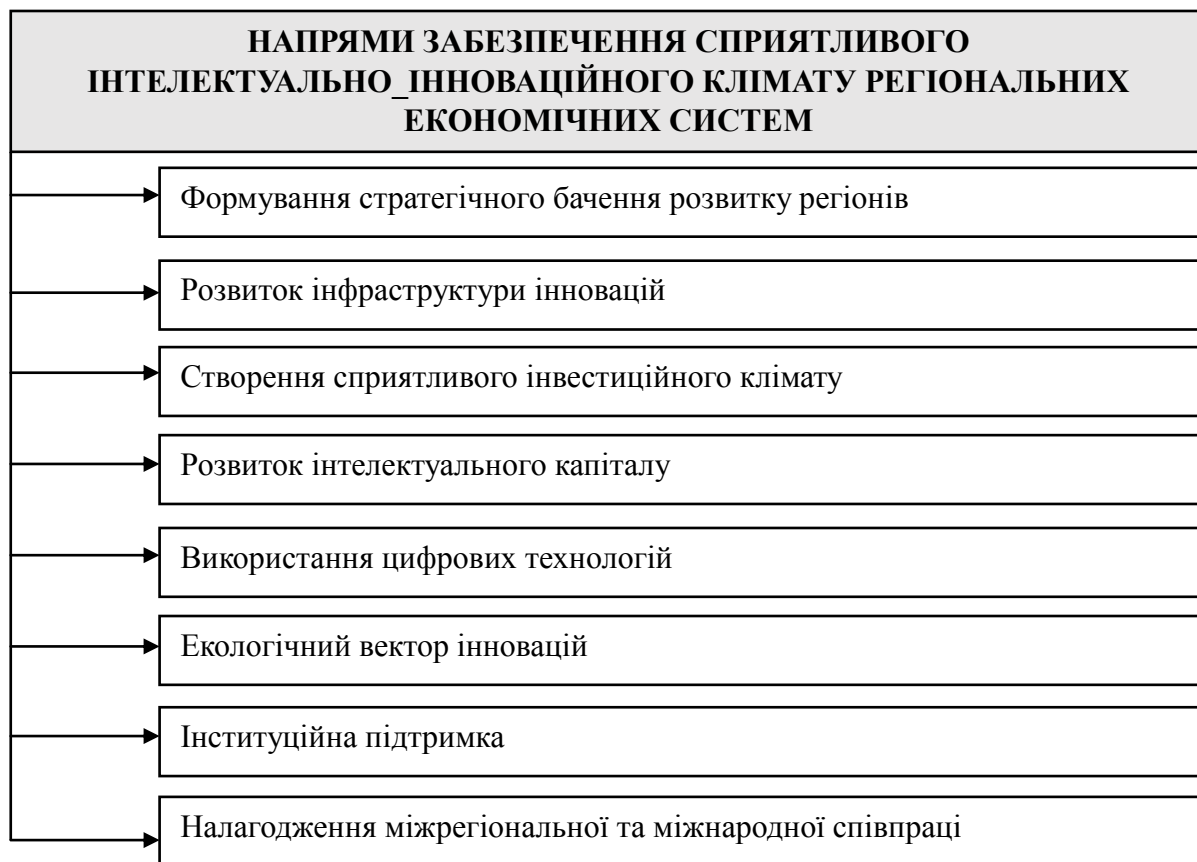


Рис. 1. Основні напрями забезпечення інтелектуально-інноваційного клімату регіональних економічних систем

Джерело: розроблено авторами

Інновації в розвиток регіонів та повоєнне відновлення держави має на меті стратегічний вектор реалізації, оскільки потребує значних фінансових інвестицій, налагодження безпекової ситуації. Тому для формування сприятливого інноваційного клімату важливо сформулювати стратегічне бачення розвитку регіональних економічних систем, яке включає: розробку довгострокових стратегій інноваційного розвитку, що враховують економічний, соціальний та екологічний потенціал регіону, залучення експертів, місцевого бізнесу, наукових установ та громади до розробки інноваційних програм. Перш ніж залучати відповідні кошти, необхідно: відновити та налагодити інфраструктуру інновацій, яка включає створення

технопарків, інноваційних хабів та бізнес-інкубаторів, що є місцем, де стартапи, малі підприємства та науково-дослідні установи можуть отримати підтримку для реалізації своїх ідей; впровадити широкосмуговий інтернет, створити дата-центри та платформи для обміну інформацією; сформувати на базі університетів центри для підтримки регіональних інновацій.

Реалізація інноваційних проєктів неможлива без необхідного інвестиційного забезпечення. Держава забезпечує необхідні умови для залучення іноземних інвесторів, створюючи прозорі умови фінансування. Низький рівень корупції та довіра до влади формує позитивний імідж країни, що ефективно впливає на інвестиційний клімат, заохочення бізнесу до фінансування інноваційних проєктів через податкові пільги, субсидії та спрощення адміністративних процедур. Одним із методів є розвиток державно-приватного партнерства, що дозволяє поєднати ресурси держави та приватного сектору для створення масштабних інноваційних проєктів. Для бізнесу актуальними є міжнародні гранти та фінансова підтримка від міжнародних донорів та інституцій [8, с. 78].

Формування інноваційного потенціалу базується на потужному інтелектуально-кадровому забезпеченні, яке є драйвером сучасних перетворень. Досвід розвинених країн характеризує важливість інвестицій в освіту, тому необхідно адаптувати до сучасних вимог навчальні програми, які орієнтовані на інновації, цифрові технології та підприємництво. Необхідно створення умов для співпраці науки, бізнесу та держави, а також підтримки стартапів за рахунок надання фінансової та менторської допомоги для молодих підприємців та інноваторів. На сьогодні в Україні ці процеси активно впроваджуються, оскільки заклади вищої освіти тісно співпрацюють зі стейкхолдерами в питаннях адаптації освітніх програм до потреб сучасного ринку праці.

Розвиток громад та підтримка малого та середнього бізнесу спонукали підприємців до налагодження міжнародної співпраці в межах партнерства з міжнародними організаціями в напрямках залучення грантів, технологічної

допомоги та експертних консультацій. Розвиток міжнародної співпраці вимагає адаптації законодавства та стандартів для полегшення доступу до європейських ринків.

Напрями підвищення ефективності нормативно-правової бази є важливою умовою для інноваційного розвитку, а саме: спрощення процедур реєстрації стартапів та нових підприємств, захист прав інтелектуальної власності, механізми підтримки та моніторингу реалізації інноваційних проєктів.

Обмін досвідом і ресурсами між регіонами та країнами сприяє масштабуванню інновацій для розвитку інноваційної інфраструктури за рахунок створення міжрегіональних інноваційних кластерів та участі у таких міжнародних програмах, як Horizon Europe [5, с. 15].

Об'єктивні особливості інноваційних процесів зумовлені значною увагою до загальнодержавної інноваційної політики. Серед ключових чинників – висока капіталомісткість наукових досліджень, які виступають основним інструментом для створення інновацій, значний рівень ризику, високі вимоги до науково-технічної кваліфікації кадрів і фахівців; а також тісний зв'язок із рівнем розвитку наукової сфери та інноваційної інфраструктури.

Важливим завданням держави є вдосконалення інноваційної інфраструктури та покращення інвестиційного клімату, що має стати пріоритетною метою державного стимулювання розвитку. Досягнення цього результату значною мірою залежить від впровадження єдиної програми структурних реформ. Міжнародний досвід демонструє, що державне регулювання може інтегрувати ринкові механізми, залучати проєкти та виконавців, стимулювати участь приватного капіталу, а також мотивувати розвиток через конкуренцію ідей і комбіновані механізми фінансування.

Стратегічно спланована політика управління процесами регіонального розвитку інноваційного потенціалу значно підвищує ефективність економіки,

сприяє зростанню ринкових сил і відкриває нові можливості для інноваційного розвитку [4, с. 65].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.
Дослідження особливостей інтелектуально-інноваційного розвитку регіональних економічних систем України в сучасних умовах потребує обґрунтованого підходу до визначення типу регіонів. Оскільки безпекова ситуація в країні несприятлива, а особливо складна ситуація в прикордонних регіонах, то це спричиняє різні підходи до інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів.

Серед основних напрямів забезпечення інтелектуально-інноваційного розвитку регіональних економічних систем слід зазначити: формування стратегічного бачення розвитку регіонів; розвиток інноваційної інфраструктури, створення сприятливого інвестиційного клімату, розвиток інтелектуального капіталу, екологічне спрямування інноваційного вектору, інституційну підтримку, налагодження міжрегіональної та міжнародної співпраці.

Подальших досліджень вимагають питання розроблення стратегій інтелектуально-інноваційного розвитку регіональних економічних систем для підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах.

Література

1. Алексеев В. Ю. Інноваційний розвиток у повоєнній відбудові на мезо-рівні. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія Економіка*. 2024. Вип. 1(63). С. 59-65.
2. Глушенкова А. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій як інструмента розвитку інноваційного потенціалу. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 4(30). С. 64-69.
3. Григорук П., Завгородня Т., Ткаченко І., Петрушанський Н. Прогнозування тенденцій розвитку інноваційної діяльності регіонів України. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. Вип. 4. С. 250-257.

4. Дергалюк Б. В. Роль інтелектуального капіталу для здійснення структурної модернізації регіональної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. Вип. 5-6. С. 17-20.

5. Есманов О. М. Штика Ю. М., Линник М. А. Стратегії інноваційного розвитку територій і смарт-спеціалізація: сутність, особливості. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 3(12). С. 13-18.

6. Кащена Н. Б., Василішин С. І., Руденко С. В., Накісько О. В. Формування інноваційної екосистеми сталого економічного відновлення і розвитку регіонів для посилення національної безпеки України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 256-261.

7. Статистичний щорічник України за 2023 р. Державна служба статистики. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf (дата звернення 18.02.2025).

8. Тульчинська С. О. Перспективи та домінанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія. Херсон, Вид-во «ПП Вишемирський В.С.», 2014. 210 с.

9. Тульчинська С., Гавронський А. Перспективні напрями інноваційного розвитку територій в сучасних умовах. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 2. С. 116-120.

10. Черноіванова Г. С. Організаційно-економічне забезпечення управління інноваціями та інноваційною працею : монографія. Харків, ФОП Лібуркіна Л. М., 2018. 284 с.

References

1. Aliksieienko, V.Yu. (2024), “Innovative development in post-war reconstruction at the meso-level”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Universytetu. Seriya Ekonomika*, vol. 1, no. 63, pp. 59-65.

2. Hlushenkova, A.A. (2019), “Using information and communication technologies as a tool for developing innovative potential”, *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, vol. 4, no. 30, pp. 64-69.

3. Hryhoruk, P., Zavhorodnia, T., Tkachenko, I. and Petrushanskyi, N. (2024), "Forecasting trends in the development of innovative activity of regions of Ukraine", *Modeling the development of the economic systems*, vol. 4, pp. 250-257.
4. Derhaliuk, B. (2020), "The role of intellectual capital in implementing structural modernization of the regional economy", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 5-6, pp. 17-20.
5. Esmanov, O.M. Shtyka, Yu.M. and Lynnyk, M.A. (2024), "*Strategies for innovative development of territories and smart specialization: essence*", *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol. 3, no. 12, pp. 13-18.
6. Kashchena, N.B., Vasylishyn, S.I., Rudenko, S.V. and Nakisko, O.V. (2024), "Formation of an innovation ecosystem of sustainable economic recovery and development of regions to strengthen the national security of Ukraine", *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 9, no. 3 pp. 256-261.
7. State Statistics Service (2024), "Statistical Yearbook of Ukraine for 2023", available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf (Accessed 18 Ferrari 2025).
8. Tulchynska, S.O. (2014), *Perspektyvy ta dominanty rozvytku intelektualno-innovatsiinoi systemy rehioniv Ukrainy* [Prospects and dominants of the development of the intellectual and innovative system of regions of Ukraine], Vyd-vo "PP Vyshemyrskyi V.S.", Kherson, Ukraine.
9. Tulchynska, S. and Havronskyi, A. (2024), "Promising directions of innovative development of territories in modern conditions", *Modeling the development of the economic systems*, vol. 2, pp. 116-120.
10. Chernoivanova, H.S. (2018), *Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia upravlinnia innovatsiiamy ta innovatsiinoiu pratseiu* [Organizational and economic support for the management of innovations and innovative work], FOP Liburkina L. M., Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2025 р.